

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO*

NATO in the Efforts to Achieve Biological Disarmament in the Global Area

Sibel KAVUNCU**
Cengiz ÖZBEK***

Öz

2000'li yıllarla birlikte askeri savunma amaçlı bir uluslararası örgütün ötesinde, adeta küresel bir güvenlik örgütü gibi bir tutum içerisinde küresel güvenlik sorunlarının çözümünde yoğun çaba gösterdiği gözlenen NATO'nun bu kapsamda çözüm arayışları içerisinde girdiği küresel ölçekteki güvenlik sorunlarından biri de "Biyolojik Silahlar/Biyolojik Silahlanma" sorunudur. Bu bağlamda çalışmada, küresel ölçekte bir güvenlik sorunu olan, "Biyolojik Silahlar/Biyolojik Silahlanma" meselesi karşısında, sorunun çözümüne yönelik çalışmalarda önemli katkıya sahip olduğu gözlenen NATO'nun biyolojik silahların küresel ölçekte oluşturduğu tehditler karşısında, küresel düzeydeki çözüm arayışlarından biri olarak, biyolojik silahsızlanmanın sağlanması konusuna yaklaşımı ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: NATO, Küresel Güvenlik, Biyolojik Silahlar, Biyolojik Silahlanma, Biyolojik Silahsızlanma.

Abstract

With the 2000s, it is observed that NATO has made intense efforts to solve global security problems, in an attitude like a global security organization, beyond an international organization for military defense purposes. In this context, one of the global security problems that NATO seeks to find a solution to is the "Biological Weapons/Biological Armament" problem. While it is observed that NATO has made an important contribution to the solution of the problem of "Biological Weapons/Biological Armament", that is a global security problem. In this context, NATO's approach to ensuring biological disarmament, which is one of the global solutions to the threats posed by biological weapons, will be discussed in this study.

Keywords: NATO, Global Security, Biological Weapons, Biological Armament, Biological Disarmament.

* **Makale Geliş Tarihi:** 08.11.2021 **Yayına Kabul Tarihi:** 30.11.2021

** Doç. Dr., Trakya Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü,
e-posta: skavuncu@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9465-3648.

*** Doktora Öğrencisi, Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler
Anabilim Dalı, e-posta: cengizozbek@trakya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9158-3381.

GİRİŞ

Küresel güvenlik tehditleri arasında, “Kitle İmha Silahları (KİS)”, Soğuk Savaş yıllarından günümüze en ciddi, en hayati tehditlerden biri olmayı sürdürmektedir. Kitle imha silahı kategorisinde yer alan “Biyolojik Silahlar”, tahrip gücü yüksek olan bir kitle imha silahı türüdür.¹ Bu silahlar, toplu ölümlere ve tüm canlı sağlığı üzerinde yüksek düzeyde hayati tehdit oluşturan olumsuz etkilere yol açmaktadır. Öyle ki; biyolojik silahlar, insanlara, hayvanlara veya bitkilere zarar vermek veya onları öldürmek için hastalığa neden olan organizmaları veya toksinleri yayarken, bu silahlar kaynaklı oluşan hastalıklar ise ölümcül ve oldukça da bulaşıcı olabilmektedirler. Biyolojik silahların kullanımı kaynaklı sorunlar içerisinde, neden olduğu hastalıklar gibi hayati etkileri olan sorunlar, ulusal sınırların ötesine ve hatta tüm dünyaya hızla yayılabilmektedir.²

Bundan dolayı biyolojik silahların varlığı ve kullanılması ihtimali, uluslararası alanda ciddi bir güvensizlik, korku ve endişe ortamı oluşturmaktadır. Ayrıca biyolojik silah tehdidinin nereden, kimden, ne zaman ve nasıl geleceğinin belli olmayışı gibi belirsizlikler dolayısıyla biyolojik silahların her an, her yerde kullanılabilir olma ihtimali, uluslararası alanda büyük bir tedirginlik oluşturmaktadır. Bu tedirginlik karşısında uluslararası alanda biyolojik silahların denetimi/kontrolü, biyolojik silahsızlanma bağlamında ciddi bir çaba içinde olduğu görülmektedir. Biyolojik silahların varlığına dayalı uluslararası alanda oluşan tehdit algısı karşısında, Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) küresel ölçekte biyolojik silahsızlanmanın sağlanması yönünde sürdürmekte olduğu yoğun girişimleri, söz konusu çabalar bağlamında dikkat çekmektedir.

1 “Weapons of Mass Destruction”, *United Nations Regional Centre for Peace and Disarmament*, <https://unrcpd.org/wmd/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

2 “Biological Weapons Convention”, *United Nations Office for Disarmament Affairs*, <https://www.un.org/disarmament/biological-weapons>, (Erişim Tarihi: 05.05.2021).

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

Günümüzde kullanılması, üretilmesi, üretim araçlarının ve teknolojilerinin geliştirilmesi küresel düzeyde antlaşma ve sözleşmelerle yasaklanmış olan biyolojik silahlara karşı, hemen hemen küresel ölçekte bir boyut almış olan bu güvenlik önlemleri, uluslararası sistemin değişen dinamiklerinin ve uluslararası güvenliğin önceliklerinin de bir boyutunu oluşturmaktadır.

Resmi adıyla, “Bakteriyolojik (Biyolojik) ve Toksin Silahların Geliştirilmesi, Üretimi ve Stoklanmasının Yasaklanması ve İmha Edilmesine Dair Sözleşme” olarak Biyolojik Silahlar Sözleşmesi (BWC), biyolojik ve zehirli silahların geliştirilmesini, üretilmesini, edinilmesini, aktarılmasını, depolanmasını ve kullanılmasını yasaklamaktadır. 1972 yılında imzaya açılan, 1975 senesinde yürürlüğe giren Biyolojik Silahlar Sözleşmesi tüm KİS kategorisini yasaklayan ilk çok taraflı silahsızlanma anlaşmasıdır.³

Bu çalışmada, günümüzde küresel ölçekte bir güvenlik tehdidi/sorunu olarak değerlendirildiği söylenebilecek olan biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma sorunu karşısında, NATO'nun tutumu ve sorunun çözümü yönünde geliştirdiği politikalar ele alınacaktır.

NATO, Soğuk Savaş dönemi sonrası uluslararası sistemdeki yapısal değişimler karşısında uluslararası ortamdaki değişim ve dönüşümlere, kendi misyon ve vizyonunda değişim ve dönüşümlerle uyum sağlamaya gitmiş ve süreç içerisinde uluslararası sistemdeki değişimler kapsamında, geliştirdiği stratejilerle kendini uluslararası sistemdeki değişim ve dönüşümlere uyumlaştırma yönünde hareket etmiştir. Öyle ki; NATO, kuruluşundaki askeri savunma amaçlı bir uluslararası örgüt misyonunu, 2000'li yıllarla birlikte çeşitlenen, sadece askeri alana ilişkin değil; siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel konularda da küresel nitelik taşıyan birçok güvenlik sorununu çözüm arayışı içine girdiği küresel güvenlik sorunları çerçevesinde ilgi ve çalışma alanına dahil ederek, küresel

³ Aynı yer.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

bir güvenlik örgütü olma yolunda bir tutum ve davranış içine girmiştir. Çözümü yönünde yoğun bir çaba içerisine girdiği küresel güvenlik sorunu niteliği taşıyan bu sorunlardan biri de biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma sorunu olmuştur.

Küreselleşmenin etkisiyle risklerin, tehditlerin ve güvenlik sorunlarının da küreselleştiği günümüzde bu riskler, tehditler ve güvenlik sorunlarının çözümü uluslararası işbirliğini gerekli kılmaktadır. Bu bağlamda NATO'nun biyolojik silahlara ve biyolojik silahlanma tehdit ve risklerine karşı yoğun çaba ve girişimlerde bulunmakta olduğu görülmektedir.

NATO, biyolojik silahların oluşturduğu küresel ölçekteki güvenlik tehdidi karşısında güvenlik önlemleri geliştirilebilmesi, güvenlik stratejileri oluşturulması çerçevesinde birçok çalışma ve girişimde bulunmuştur. Günden güne süreçle birlikte değişen uluslararası dinamikler çerçevesinde belirlenen ve uluslararası sistemdeki değişimlerle uyum içinde yenilenecek yinelenen bu çalışma ve girişimlerle NATO, küresel çerçevede biyolojik silahların denetimi/kontrolü ve biyolojik silahsızlanmanın sağlanması konusunda çaba ve girişimlerinin yoğunluğuyla dikkat çeken bir konum ve role sahip olmuştur.

Bu çalışmada, NATO'nun biyolojik silahlar kaynaklı tehditler karşısında geliştirdiği politikalar, NATO'nun güvenlik anlayışı çerçevesindeki yeri bağlamında değerlendirilirken, süreçle birlikte NATO'nun küresel ölçekte bir sorun, bir tehdit olan, "biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma" karşısında, en etkili çözüm adımlarından biri olarak değerlendirilebilecek olan, küresel düzeyde biyolojik silahsızlanmanın sağlanması çerçevesindeki tutum ve çabalarının analizine gidilecektir.

Bu kapsamda çalışmada, öncelikle biyolojik silahlar tanımlanırken; ardından küresel güvenlik sorunlarının küresel güvenlik gündemindeki yerinin her geçen gün artışı bağlamında biyolojik silahların oluşturduğu

Sibel KAVUNCU
Cengiz ÖZBEK

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

tehdit algısı, biyolojik silahların kullanımına bağlı ortaya çıkan/çıkabilecek çok yönlü ve geniş ölçekli etkileri çerçevesinde ele alınacaktır. Buradan hareketle, biyolojik silahların KİS niteliği taşımaları çerçevesinde küresel düzeyde kontrol ve denetimlerinin sağlanabilmesi amacıyla, biyolojik silah tehdidine karşı geliştirdiği çözüm, çaba ve çalışmalarının ön plana çıktığı NATO'nun biyolojik silahtsızlanmanın küresel düzeyde sağlanabilmesi yönündeki çaba ve çalışmaları değerlendirilecektir.

BİYOLOJİK SİLAHLAR

Biyolojik silahların küresel güvenlik gündeminin üst sıralarında yer almaya başlaması, 1990'lı yılların ilk yılları itibarıyla olsa da biyolojik silahların kullanımının çok eski tarihlere kadar gittiğini, 14. yüzyıla kadar gerilere götürülebileceğini⁴ belirten pek çok örneğe literatürde rastlanılmaktadır. Hatta daha da eski tarihlere, M.Ö.'ye kadar götürülebileceğini belirten örnekler vardır.⁵

Günümüzden çok eski tarihlere kadar giden bir geçmişinin bulunduğu değerlendirilen, günümüzde Kitle İmha Silahları (KİS) olarak tanımlanan, kimyasal, biyolojik, radyolojik ve nükleer silahların oluşturduğu silah grubunun içerisinde yer alan biyolojik silahları,⁶ Dünya Sağlık Örgütü (WHO) şu şekilde tanımlamaktadır:⁷

“İnsanlarda, hayvanlarda veya bitkilerde hastalık ve ölüme neden olmak için kasıtlı olarak üretilen ve salınan virüs, bakteri, mantar veya diğer toksinler gibi mikroorganizmalardır.”

4 “Introduction to Biological Weapons”, *Federation of American Scientists*, <https://programs.fas.org/bio/bwintro.html>, (Erişim Tarihi: 29.06.2021).

5 Vincent Barras-Gilbert Greub, “History of Biological Warfare and Bioterrorism”, *Clinical Microbiology and Infection*, 20(6), 2014, s. 498; Kalpana Chittaranjan, “Biological Weapons: An Insidious WMD”, *Strategic Analysis*, 22(9), 1998, s. 1428.

6 “World Health Organization”, *Biological Weapons*, https://www.who.int/health-topics/biological-weapons#tab=tab_1, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

7 Aynı yer.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yine, Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından şu vurgu da yapılmaktadır:⁸

“Biyolojik silahlar, kimyasal, nükleer ve radyolojik silahları da içeren kitle imha silahları olarak adlandırılan daha geniş bir silah sınıfının bir alt kümesidir.”

“Kimyasal”, “biyolojik”, “radyolojik” ve “nükleer” materyali içeren bir silahın kullanılması olasılığının uluslararası barış ve güvenlik için ciddi bir tehdit oluşturmasından⁹ hareketle denilebilir ki; biyolojik silahların olası kullanımıyla uluslararası alanda karşılaşılabilecek tehlikenin boyutları düşündürücüdür.

Biyolojik silahların tanımlanması çerçevesinde literatürdeki nitelendirmelerde geniş bir çeşitlilik zeminiyle karşılaşılmaktadır. Ancak tanımlardaki ortak noktalara bakıldığında, virüslerden, bakterilerden, mantarlardan veya diğer toksinlerden yararlanılarak üretilen ve canlı çeşitliliği üzerinde hastalık ve ölüme neden olmak için kullanılan mikroorganizmaların veya toksinlerin belirtildiği görülmektedir.¹⁰

Biyolojik silahların, askeri alanda kullanılmasının yanı sıra siyasi suikast girişiminde bulunmak, gıda kıtlığına ya da ekonomik istikrarsızlıklara yol açmak, çeşitli çevresel felaketler oluşturmak ve halk sağlığı üzerinde salgın hastalık, korku ve güvensizlik hissi oluşturmak için tehlikeli bir potansiyele sahip olduğu söylenebilir.¹¹ Bu çerçevede biyolojik silahların; püskürtme tankları, çeşitli spreylere, fırçalar, enjeksiyon sistemleri, teslimat cihazları, gıda veya giysiye bulaştırma teknikleri aracılığıyla suikast veya sabotaj operasyonlarında kullanılabildiği belirtilmektedir.¹² Ayrıca biyolojik

⁸ Aynı yer.

⁹ “Chemical Biological, Radiological and Nuclear Terrorism”, *United Nations*, <https://www.un.org/counterterrorism/cct/chemical-biological-radiological-and-nuclear-terrorism>, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

¹⁰ “Biological Weapons”, *World Health Organization (WHO)*, https://www.who.int/health-topics/biologicalweapons#tab=tab_1, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

¹¹ “What are Biological Weapons”, *United Nations Office for Disarmament Affairs*, <https://www.un.org/disarmament/biological-weapons/about/what-are-biological-weapons/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

¹² Aynı yer.

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

silahların günümüzün teknolojik gelişmeleri doğrultusunda bireyler, terör örgütleri ve organize suç örgütleri tarafından kolayca geliştirilebileceği de öngörülmektedir.¹³

Küresel bir tehdit olarak değerlendirilen biyolojik silahlara ilişkin endişenin önemli bir boyutu ise bu silahların maliyetinin düşük, etkilerinin ise yüksek olmasıdır. Biyolojik silahların yüksek teknoloji gerektirmedikleri için üretimlerinin hemen hemen her yerde; basit laboratuvarlarda, bir çiftlikte ve hatta evlerde gerçekleştirilebilecek kadar kolay ve bir o kadar da düşük masrafla üretilebileceği¹⁴ çerçevesindeki değerlendirmeler, biyolojik silahların dünya açısından oluşturdukları tehdidin boyutuna da bir bakıma işaret etmektedir.

Bir bölgede aniden ortaya çıkan ve hızla yayılan bir salgınla birlikte hastalık ve ölüm oranlarının artması, standart tedavi yöntemlerinin salgını engellemekte yetersiz kalması, patojenlerin farklı yaş gruplarına çeşitli yollarla bulaşabilmesi, herhangi bir coğrafyaya veya mevsimsel döngüye bağlı olmayan hastalıkların aniden ortaya çıkması, biyolojik silah kullanıldığına ilişkin kanıtlar olarak değerlendirilebilmektedir.¹⁵ Dahası hastalığın farklı taşıyıcıyla yayılması, bir alanda eş zamanlı olarak çok sayıda enfekte kişinin görülmesi, farklı yerlerden toplanan patojenlerin genetik benzerliği, patojenle temasın olduğu alanlarda vaka sayısının yüksek; temasın olmadığı yerlerde ise vaka sayısının az olması, biyolojik saldırının istihbaratının alınması veya biyolojik saldırıda kullanılan araçların bulunması da bu kapsama dahil edilebilmektedir.¹⁶

Biyolojik silahların, sessiz, kokusuz ve tatsız olması sebebiyle kullanıldığında görülmesi ve tespit edilmesi çok zordur. Aralarında bakteriler, virüsler, mantarlar, diğer mikroorganizmalar ve bunlarla ilişkili

13 Aynı yer.

14 "A Primer of Biological Weapons", ABC News, <https://abcnews.go.com/Health/story?id=117205&page=1>, (Erişim Tarihi: 10. 07.2021).

15 Alper Akçalı, "Biyolojik Silah Olarak Virüsler", *Mikrobiyoloji Bülteni*, 39(3), 2005, s. 386.

16 Akçalı, a.g.m., s. 386.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

toksinlerin bulunduğu biyolojik ajanlar,¹⁷ doğal biyolojik bozulmanın meydana gelme hızını artıran kimyasallar veya organizmalar olarak tanımlanmaktadır.¹⁸ Nispeten hafif alerjik reaksiyonlardan, ciddi tıbbi durumlara ve hatta ölüme kadar çeşitli şekillerde insan sağlığını olumsuz yönde etkileme yeteneğine sahip olan biyolojik ajanlar,¹⁹ kısa sürede geniş bir alana yayılarak canlıların organlarının ve dokularının bozulmasına, kitlesel ölümlere ve tıbbi kaynakların hızla tükenmesine sebep olmaktadır.²⁰

İnsanda, hayvanda, bitkide veya başka bir canlı organizmada ölüme, hastalığa veya diğer biyolojik işlev bozukluklarına neden olabilen (bakteriler, virüsler, mantarlar, riketsiyalar veya protozoa dahil ancak bunlarla sınırlı olmayan) herhangi bir mikroorganizma veya bulaşıcı madde ya da bu tür herhangi bir mikroorganizmanın veya bulaşıcı maddenin doğal olarak oluşan, biyolojik olarak tasarlanmış ya da sentezlenmiş herhangi bir bileşeni olarak biyolojik ajanlar,²¹ fermantasyon teknolojisi aracılığıyla ya da kimyasal ve biyolojik materyalin tedarik edildiği alanlardan, laboratuvarlardan, saha veya klinik örneklerinden temin edilebilen biyolojik silahlar olarak, doğal bir salgın hastalıktan ayırt edilemeyebilirler.²²

Normalde sağlıklı bir popülasyonda saatler veya günler boyunca hızla artan hastalık insidansı, alışılmadık bir zamanda ve/veya alışılmadık bir biçimde ortaya çıkan endemik hastalık, insanlarda özellikle ateş, solunum ve/veya gastrointestinal şikayetlerde olağan dışı artış ve hızlı ölümcül hastalıkla birlikte olağan dışı sayıda hastanın görülmesi gibi bulgular,

17 "Biological Agents", *United States Department of Labor, Occupational Safety and Health Administration*, <https://www.osha.gov/biological-agents>, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

18 "Biological Agents", *United States Environmental Protection Agency*, <https://www.epa.gov/emergency-response/biological-agents>, (Erişim Tarihi: 05.10.2021).

19 "Biological Agents", *United States Department of Labor, Occupational Safety and Health Administration*, <https://www.osha.gov/biological-agents>, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

20 Robert J. Hawley-Edward M. Eitzen Jr., "Biological Weapons-A Primer for Microbiologists", *Annual Review of Microbiology*, 55(1), 2001, s. 240.

21 "Definitions", *National Archives, Code of Federal Regulations*, <https://www.ecfr.gov/current/title-42/chapter-I/subchapter-F/part-73/section-73.1>, (Erişim Tarihi: 21.10.2021).

22 Hawley-Eitzen Jr., *a.g.m.*, s. 240.

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

biyolojik bir saldırının gerçekleştirilmiş olma ihtimalinin göstergeleri arasında değerlendirilmektedir.²³ Ayrıca biyolojik silahların kullanımı sonrası etkilerinin bir bölgeden başka bir bölgeye kolaylıkla taşınabilmesi, doğal çevre üzerinde kısa ve uzun süreli kirlenme ve bozulmalara yol açması da olasıdır.²⁴

Biyolojik silahların kullanımının canlı sağlığı üzerindeki olumsuz fiziksel etkilerinin yanı sıra insanlar üzerinde oluşturabileceği travmaya yol açabilecek olumsuz psikolojik etkilerinin de göz ardı edilmemesi gerekir. Öyle ki; biyolojik silahların kullanılması olasılığı düşüncesinin dahi insan psikolojisi üzerinde olumsuz etkileri olabilmekteyken; biyolojik silah kullanımına maruz kalmış kişilerde kısa ve uzun süreli travmatik stres bozukluğundan majör depresyona kadar olumsuz psikolojik etkiler ortaya çıkabilmektedir.²⁵ Bu da biyolojik silahların aynı zamanda psikolojik tehdit unsuru olarak da değerlendirilebileceğini göstermektedir.

NATO'NUN KÜRESEL GÜVENLİK TEHDİDİ TANIMLAMASINDA BİYOLOJİK SİLAHLAR

Günümüzde küresel sorunlar hızla çeşitlenmektedir. Soğuk Savaş'ın üzerinden geçen süreç boyunca var olanlara neredeyse süreklilik içinde yenilerinin eklendiği küresel sorunlar, bir yandan nicelik açısından artış gösterirken; diğer yandan da hız kazanan küreselleşmenin çok boyutlu, çok kapsamlı (askeri, siyasi, ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel) etkileri çerçevesinde uluslararası alandaki teknolojik yeniliklerin de etkisiyle boyut ve kapsamı genişleyen sorunlar olmuşlardır.

23 "4. Public Health Preparedness and Response", WHO, <https://www.who.int/csr/delibepidemics/chapter4.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.09.2021), s. 66.

24 Ronald M. Atlas, "The Medical Threat of Biological Weapons", *Critical Reviews in Microbiology*, 24(3), 1998, s. 157.

25 "Mental Health of Populations Exposed to Biological and Chemical Weapons", *World Health Organization*, https://www.who.int/mental_health/media/bcw_and_mental_health_who_2005.pdf?ua=1, (Erişim Tarihi: 06.10.2021), s. 2-3.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Küresel sorunlar nicelik olarak çeşitlenir ve artarken; nitelik olarak da canlılar için çok daha ölümcül etkiler oluşturan sorunlar olmuştur. Canlı hayatını tehdit edici küresel sorunlar çerçevesinde, bu küresel güvenlik sorunlarından biri de “Biyolojik Silahlar/Biyolojik Silahlanma” sorunudur. Biyolojik silahlar, elde edilmiş ve kullanım kolaylığı bağlamında ama daha fazlasıyla kullanımları sonrası etkilerinin sınır tanımaz, sınırları aşan özelliğiyle ve de hemen herkes için her an her yerde karşılaşılabilecek olası tehdit nitelikleriyle tüm dünya açısından endişe ve kaygı vericidir.

Biyolojik silahlar, KİS olarak adlandırılan, kimyasal, biyolojik, nükleer ve radyolojik silahlar gruplandırılmasında yer almaktadır. Biyolojik silahların kullanımı çerçevesinde ortaya çıkan/çıkabilecek hayati sorunlar uzun yıllardır dünya gündeminde yer alırken; özellikle de Soğuk Savaş sonrası, 1990’lı yıllarla birlikte biyolojik silahlar, geniş kapsamlı etkileriyle ciddi bir güvenlik sorunu olarak dünya gündeminin üst sıralarına taşınmıştır.

Teknolojik yeniliklerin silah teknolojisine etkileri çerçevesinde biyolojik silahların kullanımının insan başta olmak üzere tüm canlıların hayatı açısından çok daha ölümcül sonuçlar doğurabileceği endişesi oluşmuştur. Bu endişenin de etkisiyle, biyolojik silahların kullanımı kaynaklı oluşabilecek olası tehditlere karşı uluslararası alanda güvenliğin sağlanmasına yönelik çözüm arayışları da yine 1990’lı yıllarla birlikte yoğunluk kazanmıştır.

İşte 1990’lı yıllarla birlikte yeni teknolojilerle yenilenen biyolojik silahlardan kaynaklanan tehdit algısının artışı karşısında, uluslararası alanda tehdiye karşı güvenliğin sağlanması bağlamında biyolojik silahlar sorununa ilişkin çözüm arayışlarında NATO’nun çaba ve çalışmaları dikkat çekmektedir. Özellikle de 2000’li yıllarda küresel güvenlik sorunlarına ilişkin çözüm arayışları doğrultusunda küresel bir güvenlik meselesi niteliği taşıdığı söylenebilecek olan biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma sorunu karşısında NATO’nun biyolojik silahların denetimi/kontrolü ve de küresel ölçekte biyolojik silahsızlanmanın sağlanması kapsamında bir dizi çalışma ve girişimde bulunduğu görülmektedir.

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

Kullanılması sonucunda kişiden kişiye bulaşarak kolayca yayılabilen, yüksek ölüm oranlarına neden olabilen, toplumda paniğe yol açabilen biyolojik silahlara karşı, temel savunma politikaları değerlendirildiğinde, mevzubahis politikalar “*Biyolojik Savunma/Biyosavunma*” bağlamında ele alınmaktadır.

Biyolojik savunma, biyolojik tehditlere karşı koymak, riskleri azaltmak ve biyolojik kazalara hazırlanmak, müdahale etmek ve bunlardan kurtulmak için tasarlanmış eylemler olarak tanımlanmaktadır.²⁶ Hazırlık, müdahale ve iyileşme aşamalarında biyolojik tehditlere karşı önlem alınması için biyolojik tehditlerin kontrol edilmesi bu bağlamdaki temel noktayı oluşturmaktadır.

Biyolojik savunmanın gerçekleştirilmesi aşamasında uluslararası diyalog ve iş birliği içinde olunması önem taşımakta ve hatta başarılı bir biyolojik savunma için uluslararası işbirliği bir gereklilik oluşturmaktadır. Öyle ki; günümüzde küresel güç merkezi olarak değerlendirilen ülkelerden biri ve askeri güç ölçeğinde en birincili konumunda olduğu belirtilebilecek olan ABD dahi, biyosavunma çerçevesinde uluslararası işbirliği vurgusu yapmaktadır. ABD’nin 2018 yılı “Ulusal Biyosavunma Strateji”nde biyolojik risklerden kaynaklanan tehditlerin sifıra indirgenemeyeceğine; ancak geniş kapsamlı risklerin, tehditlerin en aza indirilebilmesinin kapsamlı bir yaklaşım gerektirdiğine ve biyolojik tehditlere karşı önlem alınması için uluslararası işbirliğinin gerekliliğine vurgu yapıldığı görülmektedir.²⁷

Şüphesiz tüm canlılar için güvenliğin sağlanması en öncelikli konuyu oluşturmaktadır. Biyolojik güvenliğin/biyogüvenliğin sağlanması da tümüyle güvende olmanın temel kıstaslarından biridir. NATO’nun 2000’li yıllarda küresel güvenlik sorunlarının çözümüne yönelik çalışmalara

26 “Frequently Asked Questions: National Biodefense Strategy”, *Public Health Emergency*, <https://www.phe.gov/Preparedness/biodefense-strategy/Pages/faqs.aspx>, (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

27 “National Biodefense Strategy 2018”, *White House*, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2018/09/National-Biodefense-Strategy.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.06.2021), s. 1-8.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

odaklanması ve biyolojik güvenlik sorunlarına ilişkin çözüm arayışlarının da bu kapsamda yer alması, örgütün güvenlik anlayışında süreçle birlikte geçirilen değişim ve dönüşümü göstermektedir.

Soğuk Savaş sonrasında uluslararası alanda tehdit algısının değişmesiyle, NATO'nun uluslararası sistemdeki rolü de sorgulanmaya başlanmıştır. Fakat bu süreçte çok yönlü risklerin hızla artarak uluslararası güvenlik için bir tehdide dönüşmesi karşısında NATO, Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen ve dönüşen uluslararası sistemin yeni yapısına kendisini yeniden uyumlaştırma çerçevesinde hareket ederek süreçle birlikte yeni uluslararası sisteme uyum sağlama çabasıyla geçirdiği değişim ve dönüşüm sonrasında ele aldığı çalışma konularında da değişime gitmiştir.

Soğuk Savaş döneminde ele alınan askeri-siyasi konular odaklı uluslararası sorunların yanı sıra Soğuk Savaş sonrasında ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel sorunlar da NATO'nun ele aldığı ve çözüm arayışı içerisine girdiği meseleleri oluşturmuştur. 2000'li yıllarla küreselleşmenin ivme kazanmasıyla birlikte ekonomik, sosyo-kültürel ve hatta çevresel sorunlar sebebiyle NATO'nun küresel bir güvenlik anlayışı çerçevesinde hareket ettiği gözlenmiştir. Süreçle birlikte 2000'li yıllarda NATO'nun çözüm arayışı içerisine girdiği sorunları, küresel nitelikli meselelerin oluşturduğu gözlenirken; küresel güvenlik sorunlarını çalışma konuları kapsamına almasıyla, uluslararası kamuoyunda NATO'nun adeta küresel nitelikte bir güvenlik örgütüne dönüştüğü değerlendirilmiştir.

Soğuk Savaş sonrası süreçle birlikte çeşitlenen tehditlerin bir boyutunu oluşturan KİS'lerin ve bu silahların kullanıldığı sistemlerin yayılması da NATO tarafından uluslararası güvenliğin sağlanmasına karşı bölgesel ve küresel düzeyde sonuçlar barındıran ciddi bir tehlike olarak görülmüştür.²⁸ KİS'lerin, NATO üyesi ülkeler açısından da oluşturabileceği potansiyel

²⁸ "Weapons of Mass Destruction", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50325.htm, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

risklerden dolayı Kimyasal, Biyolojik, Radyolojik, Nükleer (KBRN) silahları olarak da adlandırılan bu silahlar, NATO tarafından güvenliğe yönelik ağırlıklı tehditlerden biri olarak değerlendirilmiştir.²⁹

Bu kapsamda 2020’li yılların başında biyolojik silahların küresel güvenliğe yönelik bir tehdit olarak NATO çerçevesindeki değerlendirilişinin anlaşılması hususunda dönemin NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg’in biyolojik silahlara ilişkin değerlendirmeleri önem taşır. Bu doğrultuda biyolojik silah tehdidine ilişkin NATO Genel Sekreteri Jens Stoltenberg’in açıklamalarına bakıldığında, kitle imha silahları tehdidinin özellikle biyolojik silahlar boyutuna dikkat çektiği şu sözlerinden anlaşılmaktadır:³⁰

“Kimyasal silahlar gibi bu silahlar uluslararası hukuka göre yasaklanmış durumda, ancak bu silahların hala ortalıkta olduğunu bildiğimiz için onların kullanımına hazırlıklı olmalıyız.”

Ancak biyolojik silahların küresel güvenlik açısından oluşturduğu tehditlere ilişkin değerlendirmeler, söz konusu tehdidin farkındalığıyla NATO yetkilileri tarafından 1990’lı yılların başından beri yapılmıştır. 6-7 Haziran 1991 tarihinde Kopenhag’da düzenlenen NATO Bakanlar Konseyi Toplantısı’nda, biyolojik silahların ve bu tür silahların dağıtım araçlarının yayılmasından kaynaklanan riskler için bölgesel ve küresel düzeyde silahlanmanın kontrol edilmesi ve silahlanmanın önlenmesi amacıyla çalışmalar yapılması gündeme gelmiştir.³¹

7-8 Kasım 1991 tarihinde Roma’da düzenlenen zirve toplantısı sonucunda hazırlanan Roma Deklarasyonu’nda ise biyolojik silahların

²⁹ Aynı yer.

³⁰ Thomas Falk, “Stoltenberg: NATO to Step up Its Defense Against Biological Weapons”, *European*, <https://www.european-views.com/2020/12/stoltenberg-nato-to-step-up-its-defense-against-biological-weapons/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

³¹ “Ministerial Communiqués 1991”, *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/comm/comm91.htm#summit91>, (Erişim Tarihi: 08.10.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

küresel düzeydeki etkisine karşı NATO'nun ortak değerlerini koruyabilmesi için daha geniş bir perspektifte önlem alınmasının gerekliliği vurgulanmıştır.³²

1990'lı yılların başı itibarıyla NATO'nun biyolojik silahlar kaynaklı tehditler karşısında izleyeceği tutum ve davranışları gösteren mevzubahis açıklamalar, NATO'nun ilerleyen süreçte konu karşısındaki tutum ve davranışlarına da bir anlamda yön vermiştir.

2000'li yıllara gelindiğinde, 28 Mayıs 2002 tarihindeki Roma Zirvesi kapsamında biyolojik ajanların artması karşısında küresel düzeydeki eğilimlerin takip edilerek bu silahların, etkilerine maruz kalınmaması için deneyimlerin paylaşılmasında işbirliği yapılması kararlaştırılmıştır.³³

21 Kasım 2002 tarihli Prag Zirvesi Deklarasyonu'nda ise olası bir biyolojik tehdide karşı laboratuvar ve ekipman desteğinden, müdahale ekibinden, bir mükemmeliyet merkezinden, biyolojik ve kimyasal savunma stoğu çalışmalarından ve bir hastalık gözetim sisteminin kurulmasından bahsedilmiştir.³⁴

28-29 Haziran 2004 tarihindeki İstanbul Zirvesi'nde de biyoterörizm saldırılarıyla mücadele edilmesi için "KBRN Savunma Taburu"nun etkinliğinin artırılması ve biyolojik tehditlere ilişkin güvenliğin sağlanmasında uluslararası anlaşmaların önemini vurgulanması hususları aktarılmıştır.³⁵

29 Kasım 2006 tarihindeki Riga Zirvesi'nin ardından hazırlanan Riga Deklarasyonu'nda da biyolojik silahların tehditlerine karşı NATO'nun

32 "Rome Declaration on Peace and Cooperation", *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm>, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

33 "NATO-Russia Council Rome Summit 2002", *NATO*, <https://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>, (Erişim Tarihi: 02.09.2021), s. 8.

34 "Prague Summit Declaration", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

35 "Istanbul Summit Communiqué", *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

kapasitesinin artırılmasına yönelik çabaların sürekliliğinden söz edilirken;³⁶ 3 Nisan 2008 tarihli Bükreş Zirvesi Deklarasyonu'nda da biyolojik silahlara karşı savunma gücünün artırılmasının kararlılığından bahsedilerek biyosavunma için kapsamlı güvenlik politikalarının geliştirildiğine değinilmiştir.³⁷

19-20 Kasım 2010 tarihinde Lizbon'daki zirve toplantısının güvenlik gündeminin konularından biri olarak teknolojik gelişmelerin KBRN destekli silahların gücünü artırabileceği ve bu durumun uluslararası güvenlik ve istikrar için önemli bir tehdit oluşturabileceği değerlendirilmiştir. Bu doğrultuda KBRN silah tehdidine karşı savunma kapasitesinin geliştirilmesi konusu üzerinde durulmuştur.³⁸

5 Eylül 2014 tarihindeki Galler Zirvesi'nde ise genel olarak KBRN tehditlerine ve KBRN destekli terör faaliyetlerine karşı savunma yeteneklerinin ve teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik güvenlik politikalarının hazırlanmasından bahsedilirken;³⁹ 11- 12 Temmuz 2018 tarihli Brüksel Zirvesi Deklarasyon metninde de biyolojik silahlarla mücadele edilmesi ve olası biyoterör faaliyetlerine karşı NATO'nun etkinliğinin geliştirilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir.⁴⁰ 14 Haziran 2021 tarihindeki "Brüksel Zirvesi"nde de benzer değerlendirmeler yapılarak KBRN silahlarına karşı savunma çalışmalarının artırılması için teknolojiden faydalanılması üzerinde durulmuştur.⁴¹

36 "Riga Summit Declaration", *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (Erişim Tarihi: 05.10.2021).

37 "Bucharest Summit Declaration", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm?mode=pressrelease, (Erişim Tarihi: 04.10.2021).

38 "Active Engagement, Modern Defence", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

39 "Wales Summit Declaration", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964.htm?mode=pressrelease, (Erişim Tarihi: 11.10.2021).

40 "Brussels Summit Declaration", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

41 "Brussels Summit Communiqué", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, (Erişim Tarihi: 08.10.2021).

NATO'nun biyolojik silahlara karşı küresel güvenliğin temini arayışları, sadece zirve toplantılarındaki çabalarla sınırlı kalmamış, NATO bünyesinde genel çerçevede kitle imha silahlarına karşı başlayan güvenlik arayışları süreç içerisinde biyolojik silahlara önlem alınması özelinde de yoğunlaşmıştır.

KÜRESEL ÖLÇEKTE BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMA ÇABALARINDA NATO

"Kitle İmha Silahları" kategorisinde yer alan biyolojik silahlara ve biyolojik silahlar kaynaklı tehditlere karşı sorunun çözümüne dair en etkili adımlardan biri olarak değerlendirilen biyolojik silahsızlanmanın sağlanması hedefine doğru giden sürecin başlangıcı NATO için 1960'lı yıllara götürülebilir.

NATO'nun süreç içerisindeki yaklaşımına dair bir değerlendirmeye gidildiğinde, 1967 yılında dönemin Belçika Dışişleri Bakanı Pierre Harmel öncülüğünde hazırlanan "Harmel Raporu"nda NATO üyelerinin toprak bütünlüğünün korunması için caydırıcılığın artırılması konusunda askeri ve siyasi alanda dayanışmanın geliştirilmesi önerilirken; çatışma riskinin azaltılması hususunda da silahsızlanma önlemlerinin gerekliliğinin vurgulanması,⁴² uluslararası alanda tam bir silahsızlanmanın sağlanabilmesine yönelik adımların öncülerinden biri olarak değerlendirilebilir.

1999 senesinde yayınlanan NATO strateji belgesinde, örgütün savunma boyutuna ek olarak siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel faktörlerin önemini kabul eden geniş bir güvenlik yaklaşımını benimsediği belirtilmiştir.⁴³

42 "The Future Tasks of the Alliance, Report of the Council-"The Harmel Report", NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_26700.htm, (Erişim Tarihi: 08.09.2021).

43 "The Alliance's Strategic Concept", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, (Erişim Tarihi:10.10.2021).

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

1990'lı yılların sonuna doğru NATO'nun uluslararası alanda silahsızlanmanın sağlanabilmesi hedefi doğrultusundaki yaklaşımını değerlendirebilmek için, 1999 yılı NATO Strateji belgesinde bu kapsamdaki ifadeler önem taşır. Belgede, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden 1999 yılına kadar geçen yıllar boyunca silahların kontrolü sürecinde önemli gelişmelerin gerçekleştiği, ittifakın bu olumlu gelişmelerdeki rolünün ise güvenlik konusundaki yaklaşımının ve prosedür ve yapılarının kapsamlı bir şekilde uyarlanmasıyla sürecin desteklenmesi olduğu belirtilmiştir.⁴⁴

İttifakın, kitle imha silahlarının ve bunların dağıtım yollarının yayılmasından kaynaklanan tehlikeleri azaltmak için siyasi çabalarını artıracığının vurgulandığı belgedeki değerlendirmelerde;⁴⁵ silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasını önlemeye yönelik destek politikasının, NATO'nun güvenlik hedeflerine ulaşılmasında önemli rol oynamaya devam edeceği vurgulanmıştır.

Yine belgede; NATO'nun güvenlik konusunda geniş kapsamlı bir yaklaşım çerçevesinde, bu yaklaşımın önemli bir parçası olarak savunma ve silahların kontrolü, silahsızlanma ve nükleer silahların yayılmasını önleme hedeflerinin uyum içinde kalmasını sağlamaya devam edeceği belirtilmiştir. İttifakın silahların kontrolü, silahsızlanma ve nükleer silahların yayılmasını önleme anlaşmalarının geliştirilmesine ayrıca güven ve güvenlik artırıcı önlemlere aktif olarak katkıda bulunmayı sürdüreceği de vurgulanmıştır. Bu çerçevede belgede vurgulanan bir diğer husus da NATO üyesi ülkelerin, daha geniş ve kapsamlı bir uluslararası silah kontrolü ve silahsızlanma sürecini teşvik etmede önemli bir görev üstlendikleri olmuştur.⁴⁶

⁴⁴ Aynı yer.

⁴⁵ Aynı yer.

⁴⁶ Aynı yer.

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

1999 yılı NATO Stratejik Konsepti'nin onaylandığı Washington Zirvesi'nde;⁴⁷ KİS'lerin yayılmasının önlenmesi, KİS sorunları ve bunlara nasıl yanıt verileceği konusunda, NATO tarafından oluşturulması planlanan "KİS Girişimi" üzerinde durulmuştur. KİS Girişimi çerçevesinde, Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme Merkezi (The Weapons of Mass Destruction Non- Proliferation Centre/WMDCC) oluşturulmasının başlatıldığı belirtilerek, KİS'lerin yayılması tehlikesi karşısında hem siyasi hem de askeri alandaki çalışmaların sonraki süreçte birleştirilmesi değerlendirilmiştir.⁴⁸

2003 senesinde KBRN Müşterek Değerlendirme Ekibi (CBRN- JAT) ve KBRN Savunma Taburu olarak iki farklı organı bulunan ve olası bir KBRN saldırısında NATO operasyonlarına katılması öngörülen Birleşik Müşterek KBRN Savunma Görev Gücü (The Combined Joint CBRN Defense Task Force/CJ-CBRN-TF) kurulmuştur.⁴⁹

2004 yılından bu yana NATO, her yıl düzenli olarak KBRN silahları hakkındaki güncel gelişmeleri takip etmek için yıllık NATO Silah Kontrolü, Silahsızlanma ve Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme Konferansı'nı (The Annual NATO Conference on Arms Control, Disarmament and Weapons of Mass Destruction Non- Proliferation) düzenlemektedir.⁵⁰

47 "Washington Summit Communique", *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>, (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

48 "Washington Summit Communique", *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>, (Erişim Tarihi: 09.10.2021); "Arms Control, Disarmament and Non- Proliferation in NATO", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/summit2009/topics_en/17-arms_control.html, (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

49 "Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49156.htm, (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

50 "NATO and Partners to Discuss Weapons of Mass Destruction Non-proliferation and Arms Control in Helsinki", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_143786.htm?selectedLocale=en, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

Konferans hem NATO üyeleri için güvenlik sorunlarının tartışıldığı hem de kitle imha silahlarının kontrolünün ve silahsızlanmanın durumuna ve geleceğine yönelik çıkarımlarda bulunduğu bir platform olarak görülmektedir.⁵¹

2009 senesinde ise KBRN tehditlerine karşı NATO, askeri savunmanın geliştirilmesi için yeni bir savunma politikası ortaya koymuştur. Politika kapsamında kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesine, olası bir KBRN saldırısına karşı NATO üyelerinin güvenliğinin sağlanmasına, KBRN materyali barındıran bir eylemin önlenmesi amacıyla yenilikçi teknolojilerin ve stratejilerin geliştirilmesine, biyolojik tehditlerin daha erken tespit edilerek bu tehditlere karşı etkin karşılık verilmesine dair teknik ve bilimsel işbirliğinin geliştirilmesine odaklanılmıştır.⁵²

2010 yılında yayınlanan strateji belgesinde ise NATO'nun savunma kapasitesinin diğer kitle imha silahı türlerinin yanı sıra biyolojik silahların ve biyolojik tehditlerin yıkımına karşı da genişletilmesi gerekliliği vurgulanmıştır.⁵³

2017 yılında, NATO'nun Silah Kontrol ve Koordinasyon Bölümü ve Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme Merkezi birleştirilmiştir. Birimlerin bu bütünleşmesi sonucunda Silah Kontrolü, Silahsızlanma ve Kitle İmha Silahlarının Yayılmasını Önleme Merkezi (The Arms Control, Disarmament, and Weapons of Mass Destruction Non Proliferation Centre/ACDC) oluşturulmuştur.⁵⁴

51 Aynı yer.

52 "NATO Publishes New Policy to Combat Weapons of Mass Destruction Proliferation", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_57234.htm?selectedLocale=en, (Erişim Tarihi: 12.10.2021); "NATO's Comprehensive, Strategic-Level Policy for Preventing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD) and Defending against Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Threats", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_57218.htm, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

53 "Active Engagement Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization, Lisbon", *NATO*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf, (Erişim Tarihi: 05.09.2021), s. 11-16.

54 "Weapons of Mass Destruction", *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50325.htm, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Yine küresel ölçekte silahsızlanmanın sağlanabilmesi çabaları çerçevesinde NATO'nun çaba/çalışma ve girişimlerinin değerlendirilebilmesi noktasında ittifak tarafından atılan adımlar kapsamında NATO bünyesinde birtakım komite/komasyon ve organın silahların kontrolü, silahsızlanma, silahların yayılmasını önleme alanlarında ittifak faaliyetlerini denetleme işlevi görmeleri⁵⁵ de NATO'nun küresel ölçekteki bir güvenlik sorunu olarak biyolojik silahlar karşısında, küresel bir çaba olarak değerlendirilebilecek olan biyolojik silahsızlanmanın sağlanması konusuna ilişkin yaklaşımına ışık tutan göstergeler arasında değerlendirilebilir.

NATO tarafından ittifak politikaları, faaliyetleri ve üye ülkeler aracılığıyla etkin bir biçimde silah kontrolü, silahsızlanma ve nükleer silahların yayılmasını önleme çabalarına aktif olarak katkıda bulunduğu belirtilmekte, KİS'lerin yayılmasını önlemek için Birleşmiş Milletler (BM) ve Avrupa Birliği (AB) ile iş birliği içinde bulunduğu vurgulanmaktadır.⁵⁶

NATO'nun küresel alanda biyolojik silahsızlanmanın sağlanması doğrultusundaki çaba ve çalışmalarının değerlendirilebilmesi, örgütün güvenlik anlayışında Soğuk Savaş'tan itibaren geçirilen değişim ve dönüşümün değerlendirilmesiyle bağlantılıdır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen ve dönüşen uluslararası sistemin yeni yapısına kendisini yeniden uyumlaştırma çerçevesinde hareket eden NATO, süreçle birlikte yeni uluslararası sisteme uyumlanma çabasıyla geçirdiği değişim ve dönüşüm içerisinde ele aldığı çalışma konularında da değişime gitmiştir.

Soğuk Savaş döneminde ele alınan askeri-siyasi konular odaklı uluslararası sorunların yanı sıra ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel konular kapsamındaki uluslararası sorunlar da NATO'nun ele aldığı ve

⁵⁵ "Arms Control, disarmament and non-proliferation in NATO", NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48895.htm, (Erişim Tarihi: 06.09.2021).

⁵⁶ Aynı yer.

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

çözüm arayışı içerisinde girdiği konuları oluşturmuştur. Ekonomik, sosyo-kültürel ve hatta çevresel sorunlar, NATO'nun çözüm arayışlarındaki sorunlar kapsamına dahil olurken; 2000'li yıllarla birlikte küreselleşmenin ivme kazanmasıyla güvenlik sorunlarının da küreselleştiği görülmüştür. Buradan hareketle, 2000'li yılların küresel nitelik taşıyan güvenlik sorunları karşısındaki çözüm arayışlarında NATO'nun da küresel boyutta bir güvenlik anlayışı çerçevesinde hareket ettiği gözlenmiştir.

Öyle ki; NATO tarafından kitle imha silahlarının küresel ölçekte oluşturduğu tehdide ilişkin yapılan değerlendirmelerde, NATO'nun KİS ve bunların dağıtım sistemlerinin yayılmasının, ulusal, bölgesel ve küresel güvenlik için öngörülemez sonuçlar doğurabileceği düşüncesinden hareketle, silahların kontrolü, silahsızlanma ve silahların yayılmasının önlenmesinden oluşan aktif bir siyasal gündem aracılığıyla KİS'lerin yayılmasının önlenmeye çalışıldığı vurgulanmaktadır.⁵⁷

Neticede 2000'li yıllarda küresel güvenlik sorunlarına ilişkin çözüm arayışları kapsamında, NATO'nun biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma sorunu karşısındaki küresel çözüm arayışlarındaki adımlardan biri ve bir anlamda en ağırlıklı adımı, küresel alanda biyolojik silahsızlanmanın sağlanması çaba, çalışma ve girişimleri olmuştur. Öyle ki; NATO 2000'li yıllarla birlikte zirve toplantılarının gündemine küresel ölçekli askeri, siyasi konulu güvenlik sorunlarının yanı sıra ekonomik, sosyo-kültürel ve de çevresel konular bağlamındaki güvenlik sorunlarını da dahil ederek uluslararası alanda küresel güvenlik sorunlarına çözüm arayışları içerisinde bir davranış ve tutum benimsemiştir. Bu çerçevede küresel bir sorun olan biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma karşısında en küresel ölçekli adım olarak değerlendirilebilecek olan küresel alanda biyolojik silahsızlanmanın sağlanması girişimlerinde NATO yoğun bir çaba göstermiştir.

⁵⁷ "Weapons of Mass Destruction", NATO, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50325.htm, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

SONUÇ

Mikroorganizmalardan veya mikroorganizmalar aracılığıyla elde edilen toksinlerden üretilen bir kitle imha silahı türü olarak biyolojik silahlara ilişkin uluslararası alandaki tehdit algısı, tarihin çok eski dönemlerinden günümüze uzanmaktadır.

Küresel güvenlik sorunlarının hızla çeşitlendiği günümüzde, canlı hayatını tehdit edici küresel güvenlik sorunlarından biri de “Biyolojik Silahlar/Biyolojik Silahlanma” sorunudur. Biyolojik silahlar, biyolojik silahlar kaynaklı tehditler, Soğuk Savaş sonrası dönemle birlikte uluslararası güvenlik gündeminin üst sıralarında yer alırken; uluslararası alanda sorunun çözümüne yönelik girişimler de belirgin bir biçimde artış göstermiştir. Bu artışa ilişkin denilebilir ki; teknolojik yeniliklerin silah teknolojisine etkileri çerçevesinde biyolojik silahların kullanımının insan başta olmak üzere tüm canlıların hayatı açısından çok daha ölümcül sonuçlar doğurabileceği endişesinin etkisi, beraberinde biyolojik silahların kullanımından kaynaklı oluşabilecek olası tehditlere karşı uluslararası alanda güvenliğin sağlanmasına yönelik çözüm arayışlarının 1990’lı yıllarla birlikte yoğunluk kazanmasını getirmiştir.

1990’lı yıllarla birlikte yeni teknolojilerle yenilenen biyolojik silahlar kaynaklı tehdit algısının artışı karşısında, uluslararası alanda tehdide karşı güvenliğin sağlanması hususunda biyolojik silahlar sorununa ilişkin çözüm arayışlarında gözlenen artış ve yoğunlukta NATO’nun bu kapsamdaki çaba ve çalışmaları dikkat çekmektedir.

NATO Soğuk Savaş sonrası dönemde değişen ve dönüşen uluslararası sistemin yeni yapısına kendisini yeniden uyumlaştırma çerçevesinde hareket etmiş, süreçle birlikte geçirdiği değişim ve dönüşüm içerisinde, ele aldığı çalışma konularında da değişime gitmiştir. Soğuk Savaş döneminde incelenen askeri-siyasi konular odaklı uluslararası sorunların yanı sıra Soğuk Savaş sonrasında artık, ekonomik, sosyo-kültürel, çevresel

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

konular kapsamındaki uluslararası sorunlar da NATO'nun ele aldığı ve çözüm arayışı içerisine girdiği konuları oluşturmuştur. Ekonomik, sosyo-kültürel ve hatta çevresel sorunlar, NATO'nun çözüm arayışları çerçevesindeki sorunlar kapsamına dahil olmuştur. 2000'li yıllarla birlikte ise küreselleşmenin ivme kazanmasıyla güvenlik sorunlarının da küreselleştiğinden hareketle, 2000'li yılların küresel nitelik taşıyan güvenlik sorunları karşısındaki çözüm arayışlarında NATO'nun da küresel boyutta bir güvenlik anlayışı çerçevesinde hareket ettiği gözlenmiştir.

2000'li yıllarda küresel güvenlik sorunlarına ilişkin çözüm arayışları kapsamında küresel bir güvenlik sorunu niteliği taşıdığı söylenebilecek olan biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma sorunu karşısında NATO'nun yoğun bir çaba gösterdiğini, NATO'nun 2000'li yıllardaki zirve toplantılarında ele aldığı konular kapsamında görmek mümkündür. Zirve toplantılarında incelenen küresel güvenlik sorunları ve bu sorunlara çözüm arayışlarına yönelik değerlendirmelerde, KİS bağlamında, biyolojik silahların küresel ölçekte oluşturdukları tehdit ve riskler değerlendirilirken, küresel ölçekteki biyolojik silahlar kaynaklı bu sorunlara yine küresel ölçekteki çözüm arayışlarında NATO'nun çaba ve girişimleri de ele alınmıştır. Yine süreç içinde biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma sorunu karşısında, çözüm arayışlarında NATO tarafından küresel güvenlik anlayışı çerçevesinde nasıl bir tutum belirlenerek çözüm çabalarının yöneliminde nasıl bir seyir izleneceği de zirve toplantılarında değerlendirilen konular arasında yer almıştır.

NATO zirve toplantılarında ele alınan konular, örgütün süreçle birlikte misyon ve vizyonundaki değişim ve dönüşümü de net bir biçimde göstermektedir. NATO 2000'li yıllarla birlikte zirve toplantılarının gündemine küresel ölçekli askeri, siyasi konulu güvenlik sorunlarının yanı sıra ekonomik, sosyo-kültürel ve de çevresel konular bağlamındaki güvenlik sorunlarını da dahil ederek uluslararası alanda bir bakıma küresel

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

güvenlik sorunlarına çözüm arayışları içerisinde bir davranış ve tutum benimsemiştir.

KİS gruplandırmasında yer alan biyolojik silahlar ve bu silahlar kaynaklı küresel nitelik taşıyan sorunlar, NATO'nun 2000'li yıllarda çözüm arayışı içerisine girdiği, biyolojik silahların denetimi/kontrolü ve de küresel ölçekte biyolojik silahsızlanmanın sağlanması kapsamında çalışma ve girişimlerde bulunduğu sorunlar olmuştur.

NATO'nun biyolojik silahlar/biyolojik silahlanma sorunu karşısındaki tutum ve davranışları temelinde bir değerlendirmeyle, 2000'li yıllarla birlikte NATO'nun güvenlik anlayışının genişlediği belirtilebilir. Genişleyen güvenlik anlayışı kapsamında, kitle imha silahları sorununa çözüm arayışları içerisinde KİS gruplandırmasında yer alan biyolojik silahların oluşturduğu tehdit ve sorunlara karşı NATO'nun çözüm arayışlarının yoğunlaştığı görülmektedir.

Sibel KAVUNCU
Cengiz ÖZBEK

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

KAYNAKÇA

“4. Public Health Preparedness and Response”, *World Health Organization*, <https://www.who.int/csr/delibepidemics/chapter4.pdf>, (Erişim Tarihi: 05.09.2021), s.53-108.

“A Primer of Biological Weapons”, *ABC News*, <https://abcnews.go.com/Health/story?id=117205&page=1>, (Erişim Tarihi: 10. 07.2021).

“Active Engagement Modern Defence, Strategic Concept for the Defence and Security of the Members of the North Atlantic Treaty Organization”, *NATO*, https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_publications/20120214_strategic-concept-2010-eng.pdf, (Erişim Tarihi: 05.09.2021), s. 1-40.

“Active Engagement, Modern Defence”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_68580.htm, (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

“Arms Control, Disarmament and Non-Proliferation in NATO”, *NATO*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_48895.htm, (Erişim Tarihi: 06.09.2021).

“Biological Agents”, *United States Department of Labor, Occupational Safety and Health Administration*, <https://www.osha.gov/biological-agents>, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

“Biological Agents”, *United States Environmental Protection Agency (EPA)*, <https://www.epa.gov/emergency-response/biological-agents>, (Erişim Tarihi: 05.10.2021).

“Biological Weapons Convention”, *UN*, <https://www.un.org/disarmament/biological-weapons>, (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“Biological Weapons Convention”, *United Nations Office for Disarmament Affairs*, <https://www.un.org/disarmament/biological-weapons/>, (Erişim Tarihi: 05.05.2021).

“Biological Weapons”, *World Health Organization*, <https://www.who.int/health-topics/biologicalweapons#tab=tab1>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

“Brussels Summit Communiqué”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_185000.htm, (Erişim Tarihi: 08.10.2021).

“Brussels Summit Declaration”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

“Bucharest Summit Declaration”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm?mode=pressrelease, (Erişim Tarihi: 04.10.2021).

“Chemical Biological, Radiological and Nuclear Terrorism”, *United Nations*, <https://www.un.org/counterterrorism/cct/chemical-biological-radiological-and-nuclear-terrorism>, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

“Combined Joint Chemical, Biological, Radiological and Nuclear Defence Task Force”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_49156.htm, (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

“Definitions”, *National Archives, Code of Federal Regulations*, <https://www.ecfr.gov/current/title-42/chapter-I/subchapter-F/part-73/section-73.1>, (Erişim Tarihi: 21.10.2021).

“Frequently Asked Questions: National Biodefense Strategy”, *Public Health Emergency*, <https://www.phe.gov/Preparedness/biodefense-strategy/Pages/faqs.aspx>, (Erişim Tarihi: 07.06.2021).

Sibel KAVUNCU
Cengiz ÖZBEK

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

“Introduction to Biological Weapons”, *Federation of American Scientists*, <https://programs.fas.org/bio/bwintro.html>, (Erişim Tarihi: 29.06.2021).

“Istanbul Summit Communiqué”, *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-096e.htm>, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

“Mental Health of Populations Exposed to Biological and Chemical Weapons”, *World Health Organization*, https://www.who.int/mental_health/media/bcw_and_mental_heath_who_2005.pdf?ua=1, (Erişim Tarihi: 06.10.2021).

“Ministerial Communiqués 1991”, *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/comm/comm91.htm#summit91>, (Erişim Tarihi: 08.10.2021).

“National Biodefense Strategy 2018”, *White House*, <https://trumpwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2018/09/National-Biodefense-Strategy.pdf>, (Erişim Tarihi: 08.06.2021), s.i-30.

“NATO and Partners to discuss Weapons of Mass Destruction Non-proliferation and Arms Control in Helsinki”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_143786.htm?selectedLocale=en, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

“NATO Publishes New Policy to Combat Weapons of Mass Destruction Proliferation”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/news_57234.htm?selectedLocale=en, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

“NATO’s Comprehensive, Strategic-Level Policy for Preventing the Proliferation of Weapons of Mass Destruction (WMD) and Defending against Chemical, Biological, Radiological and Nuclear (CBRN) Threats”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_57218.htm, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

ULUSLARARASI KRİZ VE SİYASET ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

“Prague Summit Declaration”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_19552.htm, (Erişim Tarihi: 12.10.2021).

“Riga Summit Declaration”, *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/pr/2006/p06-150e.htm>, (Erişim Tarihi: 05.10.2021).

“Rome Declaration on Peace and Cooperation”, *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/comm/49-95/c911108a.htm>, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

“The Alliance’s Strategic Concept”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_27433.htm, (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

“The Future Tasks of the Alliance, Report of the Council-The Harmel Report”, *NATO*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_26700.htm, (Erişim Tarihi: 08.09.2021).

“Wales Summit Declaration”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_112964htm?mode=pressrelease, (Erişim Tarihi: 11.10.2021).

“Washington Summit Communique”, *The North Atlantic Treaty Organization*, <https://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-064e.htm>, (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

“Weapons of Mass Destruction”, *The North Atlantic Treaty Organization*, https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_50325.htm, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

“Weapons of Mass Destruction”, *United Nations Regional Centre for Peace and Disarmament (UNRCPD)*, <https://unrcpd.org/wmd/>, (Erişim Tarihi: 10.10.2021).

Sibel KAVUNCU
Cengiz ÖZBEK

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

"What are Biological Weapons?", *United Nations Office for Disarmament Affairs*, <https://www.un.org/disarmament/biological-weapons/about/what-are-biological-weapons/>, (Erişim Tarihi: 10.09.2021).

AKÇALI, Alper, "Biyolojik Silah Olarak Viruslar", *Mikrobiyoloji Bülteni*, 39(3), 2005, s. 383-397.

ATLAS, Ronald M., "The Medical Threat of Biological Weapons", *Critical Reviews in Microbiology*, 24(3), 1998, s. 157-168.

BARRAS, Vincent-Gilbert Greub, "History of Biological Warfare and Bioterrorism", *Clinical Microbiology and Infection*, 20(6), 2014, s. 497-502.

CHITTARANJAN, Kalpana, "Biological Weapons: An Insidious WMD", *Strategic Analysis*, 22(9), 1998, s. 1427-1443.

FALK, Thomas, "Stoltenberg: NATO to Step up Its Defense Against Biological Weapons", *European*, <https://www.european-views.com/2020/12/stoltenberg-nato-to-step-up-its-defense-against-biological-weapons/>, (Erişim Tarihi: 07.10.2021).

HAWLEY, Robert J.-Edward M. Eitzen, Jr, "Biological Weapons-A Primer for Microbiologists", *Annual Review of Microbiology*, 55(1), 2001, s. 235-253.

NATO, *NATO-Russia Council Rome Summit 2002*, <https://www.nato.int/docu/comm/2002/0205-rome/rome-eng.pdf>, (Erişim Tarihi:02.09.2021).

STRUCTURED ABSTRACT

Today, global problems are rapidly diversifying. Global problems, in which new ones are added to the existing problems continuously throughout the period from the post-Cold War period to the present, are increasing day by day in terms of quantity. In addition, these problems expand in size and scope due to the multidimensional and comprehensive (military, political, economic, socio-cultural, environmental) effects of globalization, which accelerate with the process, as well as the impact of technological innovations in international area. While global problems have diversified and increased in quantity, they have become problems that can create much more deadly effects for living things in terms of impact level too.

One of the global security problems that threaten the life of living things is the “Biological Weapons/Biological Armament” problem. Biological weapons are a source of concern for the whole world because they are easy to obtain and use, their after-use effects are unlimited, and they include threats beyond borders. So a biological attack is a situation that can be encountered by almost anyone, anytime and anywhere. Biological weapons are included in the chemical, biological, nuclear and radiological weapons grouping called Weapons of Mass Destruction (WMD). While the vital problems that arise or may arise within the framework of the use of biological weapons have been on the world agenda for many years, especially after the Cold War and the 1990s, biological weapons have been moved to the top of the world agenda.

Within the framework of the effects of technological innovations on weapon technology, with the effect of the concern that the use of the techniques brought along with technological developments in biological weapons may have much more deadly consequences for the lives of humans and all other living things, the search for solutions to ensure security in the international area against possible threats that may arise from the use of biological weapons has been also intensified in the 1990s.

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

In the face of the increase in the threat perception originating from biological weapons renewed with new technologies in the 1990s, NATO's efforts and studies in the search for solutions to the problem of biological weapons in the context of ensuring security against threats in the international area draw.

In the post-Cold War period, the structure of the international system has undergone changes and transformations within the framework of the new conjuncture, and NATO has acted within the framework of re-adapting itself to the new structure of the international system. In this context, NATO has also diversified the study subjects it deals with in the change and transformation it has undergone with the effort to adapt to the new international system. During the Cold War, NATO's handling of international problems has been focused on military-political issues.

After the Cold War, as well as military and political problems, international problems within the scope of economic, socio-cultural, and environmental issues formed the issues that NATO dealt with and sought solutions for. In this context, while economic, socio-cultural, and even environmental problems are included in the scope of problems that NATO has developed to seek solutions for, since the 2000s, globalization has gained momentum. Based on the globalization of security problems, it has been observed that NATO also acted within the framework of a global security understanding in the search for solutions to the global security problems of the 2000s. In the world of the 2000s, the problems that NATO sought to find solutions to constituted global problems. With NATO's inclusion of global security issues in its scope of work, it has been evaluated in the international public opinion that NATO has almost turned into a global security organization.

As the biological weapons/biological armament problem is also a global security problem, in the face of this problem, it is seen that NATO

has made a series of studies and initiatives within the scope of the control of biological weapons and ensuring biological disarmament on a global scale.

In the summit meetings held in the 2000s, it is possible to see that NATO made an intense initiative within the scope of the search for a solution to the problem of biological weapons/biological armament as a global security problem within the scope of the issues. The global security problems discussed at the summit meetings and in the search for solutions to these problems, the threats and risks posed by biological weapons on a global scale within the framework of Weapons of Mass Destruction (WMD) evaluation, and NATO's efforts and initiatives have been discussed in the search for solutions on a global scale to these problems.

Again, within the framework of the global security understanding, what kind of an attitude will be determined by NATO in the search for a solution to the biological weapons/biological armament problem and what kind of course will be followed in the direction of the solution efforts among the topics evaluated at the summit meetings.

The issues discussed at the NATO summit meetings clearly show the change and transformation in NATO's mission and vision along with the process. For example, in the 2000s, NATO added global security problems in the context of economic, socio-cultural, and environmental issues to the agenda of its summit meetings, along with global-scale military and political security problems. Thus, NATO has adopted a new behavior and attitude in search of solutions to global security problems in the international area.

In this context, it can be mentioned that within the framework of seeking solutions to global security problems, NATO has made a series of studies and initiatives to control biological weapons against global

KÜRESEL ALANDA BİYOLOJİK SİLAHSIZLANMANIN SAĞLANMASI ÇABALARINDA NATO

problems originating from biological weapons and to ensure biological disarmament on a global scale. In this study, an evaluation will be made on the basis of NATO's attitudes and behaviors towards the biological weapons/biological armament problem. Also, in the study, NATO's position and role in the "biological disarmament" efforts, which can be defined as one of the studies in the search for a global solution to the armament problem and perhaps the most global step, will be evaluated.